

Frateline Kashaga – Elliot P. Niboye

Az afrikai globalizáció kihívásai

Afrikai értelmiségi fiatalok észrevételei

BEVEZETÉS

Bár létezik más értelmezése is, a globalizáció szélesedő és mélyülő gazdasági, politikai, társadalmi és kulturális összefüggést és összefonódást jelent. A globalizációt különbözőképpen szokták definiálni: úgy is, mint a növekvő gazdasági, politikai, és társadalmi összefüggések és globális integráció folyamatát, ahol a tőke, a forgalmazott árucikkek, személyek, fogalmak, képek, elképzelések és értékek átszivárognak az államhatárokon. Alapértelemben a globalizáció arra a hosszútávú, bolygószinten érvényesülő áramlatra utal, melyet a világ gazdaságainak egyre erőteljesebb egymástól függése és egymásba hatolása jellemez.

Scholte (2000:46) szerint a globalizáció magába foglalja az emberek közötti „szupraterritoriális (területen túlmutató) kapcsolatok” növekedését. Tomlinson (1992:2) ezt az „empirikus körülményt” „összetett összekapcsoltságnak” jellemzi, „többjelentőségű kapcsolatok halmazaként, melyek mára már összekötik szokásainkat, tapasztalatainkat és politikai, gazdasági, környezeti sorsunkat szerte a modern világban.” A társadalmi kapcsolatok karakterének megváltozását mindkét szerző a deterritorizálódással társítja. A társadalmi kapcsolatok építésének alapja, vagyis a fizikai helyzet relatív fontossága csök-

ken, míg a szupraterritoriális kötelékek jelentősége növekszik. Eszerint a 'globalizáció' messzemenő változásokat hoz a társadalmi tér természetében. Heldet és kollégáit (1999) követve felmérhetjük e változások hatáskörét azáltal, ha megvizsgáljuk a kiterjedésbeli változásokat, annak fokát, mennyire „ívelnek” át új határokon a globális teret létrehozó kulturális, politikai és gazdasági tevékenységek, továbbá az intenzitást, az összefüggés szabályszerűségének és nagyságának változásait, a gyorsaságot, a globális kölcsönhatások és folyamatok sebességének változásait, a behálózottságot, a globális és lokális szint közötti kölcsönös összefüggés változásait (Robertson 1992).

A FOGALOM

Bár a globalizáció nem új fogalom vagy jelenség, a jelenlegi fázisának megvannak a maga megkülönböztető jellegzetességei. A technológiai fejlődés jelentősen lerövidítette az idő és tér hagyományos határait, a létrehozott globális egyidejűségben az információt valós időben lehet a világ egyik végéből a másikba repíteni. A termelést globális gyárakba lehet strukturálni, a munkásokat össze lehet kötni szerte a világban. Az elektronikus kiskereskedelem lehetővé teszi a „minimálidőben” raktározást (just-in-time) és az olyan gyártást,

Afrika politikai térképe

mely túlmegy a geológiai-térbeli határokon. A pénzügyi szektorban a gyors kommunikáció összekötötte a világ tőkepiacait, melyből így huszonnegy órás globális pénzügyi piac jött létre.

A fejlesztett légi szállítás lehetővé teszi az emberek és áruk soha eddig nem tapasztalt könnyedséggel történő szállítását egyik helyről a másikra. Az internet lehetővé teszi a kiberközösségek burjánzását, létrehozza és megerősíti a határokon átívelő identitást. A harcászat terén, a horizonton túllépő fegyverrendszerek a világ másik feltekéjén levő célpontokat is képesek eltalálni, a területi harcviselés fogalma mára elavulóban van.

A GLOBALIZÁCIÓ RÖVID TÖRTÉNETE

Néhányan lehet, hogy úgy gondolják, a globalizáció új fogalom és a nyolcvanas években alakult ki. Ez valószínűleg azért van így, mert maga a kifejezés/fogalom az 1980-as években keletkezett, és így újabb keletű jelenségnek gondolhatnánk. A globalizáció szó megeshet hogy új, de mint rendszer régi jelenség. Tandon (2001) megfigyelése szerint, a globalizáció a világtörténelem jelentős áramlatának folytatása. Magában foglalja a korai felfedezéseket, a rabszolgakereskedelmet, az iparosodást, a hittérítő körutakat, a gyarmatosítást és a neokolonializmust. Hatása egyre erősödik és minőségileg új rendszereket

hoz létre (Hettne 2001). Ez a jónak, a rossznak, a brutálisnak és a csúfnak elegye vagy keveréke (Senath 2002). Ezekben a folyamatokban a Dél nemzetei már a kezdetektől fogva jelen voltak.

A globalizmus fejlődésében négy szakaszt különíthetünk el. Ez összhangban van a kapitalizmus különböző fejlődési szakaszaival, minden egyes szakaszt különböző jellemzők és funkciók jeleznek. A globalizáció első fázisa a 14. és 15. századi merkantilizmushoz kapcsolódik (merkantilista kapitalizmus), ez a szakasz előzte meg az ipari kapitalizmust. Ezt az időszakot meg-megszakította a tőke primitív felhalmozásának folyamata, a rabszolga-kereskedelem, a könyörtelen kizsákmányolás, továbbá az, hogy a világ kereskedői kifosztották a harmadik világ országainak természetes és emberi erőforrásait.

A második szakasz a tőke nemzetközivé válásának periódusa, miután a tőke iparosodása érett korszakba jutott: a tőke megerősödött, a tőkefelhalmozás kilépett a nemzeti határok közül, és a tőkebefektetés internacionális lett. Ez a periódus Nagy-Britannia, Franciaország, Németország, Spanyolország, Portugália, Belgium és más országok gyarmatosító aktivitásának időszakára esik. A gyarmatosítók különböző új, saját rendszereket és infrastruktúrákat hoztak létre, mint például a szállítási és kommunikációs hálózatokat, azért, hogy így zsákmányolhassák ki a mezőgazdasági és ásványi erőforrásokat. Vallási intézményeiket és kulturális rendszereiket szintén adoptálták.

A Harmadik Világ gazdaságai a kapitalista rendszerbe ültetvények és bányák olcsó munkaerejeként kerültek be, vagy olcsó nyersanyagok, pl. haszon- és export-növények őstermelőiként. Ebben a fázisban született meg az ENSZ, ekkor jöttek létre a különböző nemzetközi intézmények és szervezetek, pl. a Világbank és a Nemzetközi Pénzügyi Alap (International Monetary Fund), és ekkor váltak a nemzeteken átívelő intézmények a világgazdasági rendszerek legfőbb vezéreivé és uralkodóivá. Ez a fázis nagyjából az 1850-es és 60-as évektől az 1950-es évek végéig tartott.

A harmadik szakasz a neokolonializmus időszaka. Ezt a rendszert a korábbi gyarmatok politikai és gazdasági hatalma tette lehetővé, a kereskedelmi, befektetési és pénzügyi politika új rendszerén, az adóssági rendszeren, és a technológia, illetve a politikai csoportosulások átvitelén keresztül. Ez a folyamat biztosította a gyarmatosítók (európaiak) és a gyarmatosító rendszerből kimaradtak (amerikaiak) számára, hogy gazdasági érdekeiktől vezérelve az úgynevezett független országok gazdasági, társadalmi, politikai és kulturális politikáit irányítsák. Ez a fázis az 1960-as, '70-es évektől a korai 1980-as évekig tartott.

A negyedik szakasz a nyolcvanas évek közepén kezdődött és jelenleg is tart. Sokan ezt a periódust a modern globalizáció korszakának nevezik. Ebben a szakaszban a tőke intenzív és széleskörű transz-nacionalizációját láthatjuk és ennek voltunk szemtanúi, mikor Oroszországban és a kelet-európai országokban szétesett és megbukott a kommunista rendszer, az Egyesült Államok fölénybe került és a világ egyedüli szuperhatalmává és uralkodójává vált.

Jelenleg ez a szakasz a globalizáció legmagasabb fejlődési foka, melyet az info-kommunikációs technológiával kapcsolatos termelés és keringés, az árucikkek, tőke és pénzügyek gyors, a nemzeti határokon átívelő szabad áramlása érdekében a szabályozó és más akadályok, gátak eltávolítása, de feltűnően nem a munka ural (Amin 2000). A világgazdaságot ma a nemzetközi gazdaságtól való elmozdulás jellemzi, mely által a TNC-k és MNC-k (transznacionális és multinacionális vállalatok) a kormánypolitikákon kívül, néha azok ellenében fejlesztenek ki stratégiákat, azzal a nézettel, hogy a kormánypolitikákat a sajátjuk alá rendeljék (Amin, 2000, ld. még Mbilinyi, 1998). A jelenlegi globalizáció során a szabványokat azzal a megfontolással vezették be, hogy a piacokon jelen legyenek a minőségi árucikkek és kizárják azokat, melyek nem felelnek meg a világszabványoknak. Ezen túl és ezen felül, a nemzetközi vállalatok, intézmények és cégek – a pénzügyi intézményekkel együtt – maguknak tulajdonították azokat a jogokat és szerepeket, melyekkel a globalizáció során a termelést, befektetést és elosztást felügyelni lehet.

Ezt a részt érdemes három tény ismétlésével zárni. Először is, a globalizáció a négy említett történelmi szakaszból álló folyamat. Másodsorban, a Dél országai a négy szakasz legfontosabb sze-

replőivé váltak. Harmadsorban, a Dél országainak a globalizációt nem úgy kéne felfogni, mint egy tökéletesen jótékony rendszert. Szkeptikusnak kéne lenniük e folyamatot illetően, hiszen a rendszert a Nyugat domináns hatalmai vezetik és szabályozzák, saját maguk javára.

GLOBALIZÁCIÓ: RÉSZVÉNYESEK, SZABÁLYOZÓK ÉS A FENNTARTÁS MECHANIZMUSAI

A globalizáció részvényesei mindazon személyek, intézmények és országok, melyek kapcsolatban vannak, vagy akikre hatással van e folyamat. E kapcsolat természete és módja, gazdasági fejlettségi szintjüknek megfelelően eltérő lehet. Vannak országok, ahol a globalizáció elnyomó és kihasználó folyamatként jelenik meg és emiatt magukat gazdaságilag lefelé ívelő tendenciában találják. Vannak mások, melyek a globalizációt előnyökre fordították, és így gazdaságilag felfelé ívelő periódusban vannak. Ugyanakkor vannak olyan országok is, melyek a globalizációt felhasználva másokat fosztottak ki saját gazdasági érdekeiknek megfelelően.

A globalizáció fő szereplői a TNC-k (nemzetközi) és MNC-k (multinacionális vállalatok), a többoldalú intézmények és a fejlett iparosodott országok kormányai, melyek a fő technológiai fejlődések kontextusában cselekszenek, főként az információ és kommunikáció technológia területén. A globalizációt ők szentesítik és misztifikálják. Nem igaz, ahogy azt a piacelmélet szeretné hirdetni, hogy a globalizáció fenntartása és működése úgy alakult ki, hogy a dolgokat hagyták, saját maguk útját járni. Az északi szereplők saját érdekeik szerint olyan mechanizmusokat fejlesztettek ki, melyek a globalizáció irányzatait és működését fenntartják. Mbilinyi (1998) szerint:

... a gazdasági intézmények globális dimenziójával, pl. a piaccal párhuzamosan gyorsan megjelennek a globális szabályozó intézmények, mint pl. Nemzetközi Pénzügyi Intézmény (International Finance Institution), melyet a Nemzetközi Pénzügyi Alap (IMF, International Monetary Fund), a Világbank (Worldbank, WB), a Világkereskedelmi Szervezet (WTO World Trade Organisation) és mások vezetnek... (6-7 old.)

Még megrendítőbb az, hogy míg az iparosodott országok, az IFI, a TNC-k és a többoldalú intézmények nemzeti szinten kikényszerítik a szabályozások megszüntetését (liberalizáció, az árucikkek, szolgáltatások szabad beáramlásának megengedése nemzeti szinten), globális szinten viszont erősítik a gátakat. Az északi országok gazdaságai elszigetelik és mindenáron védik magukat bármely olyan eseménytől, mely veszélynek tenné ki saját érdekeiket. Az ENSZ (2001) egyértelműen rámutatott, hogy az Észak kereskedelmi gátakat állított fel (technikai korlátozások, kvóták, kötelezettségek, stb.) a fejlődő országokból származó cikkekkel szemben, nehogy ez

utóbbiak hasznot húzhatnak a növekvő piacliberalizációból. Ezek a korlátozások főként a mezőgazdasági és textil-termékeket sújtják. A szegény országoknak adományozott kedvezményes tarifák csak korlátozott haszonnal járnak, hiszen olyan feltételeknek kell megfelelniük, mint amilyenek a származás szabályai, bonyolult eljárások, az alapösszetevők kizárása és a kedvezményrendszerek eltérése.

Az Általános Vámtarifa és Kereskedelmi Egyezmény (GATT, General Agreement and Trade and Tariffs) uruguayi fordulója, az ennek következményeképp létrejött Marrakesh-i Egyezmény és más fejlemények következtében sok nemzetközileg érvényesíthető szabályt és rendszabályozást vezettek be, melyek biztosították a vámtarifa-csökkentés ill. megszüntetés betartását. Ezek az intézkedések, továbbá a befektetések, kutatás és egyéb más szempontok területét is felölelték. A Marrakesh-találkozón, a fejlett országok ragaszkodtak ahhoz, hogy az egyezményben legyenek lefektetve a Kereskedelemhez Kötődő Befektetési Intézkedések (TRIM-ek, Trade related investment measures) és a Kereskedelemhez Kötődő Szellemi Tulajdonjogok (TRIP-ek, trade related Intellectual/Property Rights) szempontjai is, melyek a befektetési politika, a pénzügyi szektor és a szabadalmi törvény betartási területére is kiterjedtek. Mindezen intézkedések gátolták a kevésbé fejlett országok (KFO-k), azaz az LDC-k (Lesser Developed Countries) versenyképességét (Mkapa 2003).

A globalizáció fenntartására használt másik mechanizmus az LDC-k adóssági helyzetével van kapcsolatban. Hoogvelt (1997) és Mbilinyi (1998) szerint az eladósodási krízis végső soron megalapozta, felhatalmazta és eszközökkel látta el a magországokat ahhoz, hogy számukra hasznos gazdasági és költségvetési politikát vessenek ki és olyan globális kezelési rendszert hozzanak létre, mely segíti őket a globális piaci fegyelem betartásában. Vagyis e folyamatban a fejlődő államot szétszedik „és egy olyan impotens kormányapparátussal látják el, mely hitelezői lekötözöttje marad” (Mbilinyi, 2001).

Egy ilyen állam nem képes gazdasági reformokat végrehajtani, mivel a valódi fejlődéshez olyan erős fejlődő államra lenne szükség, mely képes és alkalmas arra, hogy erőforrásait önmaga kezelje. Hoogvelt (1977) szerint az eladósodási krízis forgatókönyve mellett a régi rendszert is felhasználták arra, hogy a Kevésbé Fejlett Országokat (LDC-eket) olyan változásra, reformra, gazdasági, politikai, és társadalmi rendszerük átalakítására kényszerítsék, mely az Észak érdekeihez igazodik. Ez nagy kihívás az előbbieik számára.

További globalizációt fenntartó és működtető mechanizmusok az Észak által a KFO-ra rótt gazdasági ill. politikai feltételek. A szerkezetátalakító programok (Structural Adjustment Programmes, SAP), napirendjükön főképp a liberalizációval és privatizációval, lehetővé tették az Észak számára, hogy továbbra is kihasználhassa a munkásokat és parasztokat (Mbilinyi 2001; Shao 2003). Mbilinyi (1997) megfigyelte, hogy a globalizáció fenntartásának érdekesebb és egyben hatékonyabb módja a globális indirekt szabályozási rendszer burkolt, közvetett formája, melyet a Globális Szabályozási Intézmények (GSZI-k, Global Regulatory Institutions, GRI-k) alkalmaztak és alkalmaznak mind a mai napig. Úgy tűnik, jelenleg a GSZI-k érdekszövetsége a nemzeti kormányok rendfenntartásán (?) múlik, aktív támogatásuk vagy beavatkozásuk nélkül. Külső katonai beavatkozásra nem lenne szükség.

Sajnálatos módon az afrikai államok nem rendelkeznek elég önrendelkezéssel és erővel ahhoz, hogy egy független fejlesztési tervet kidolgozhasanak. Nagyban függenek a GSZI-ktől és ez nem véletlen. Bizonyos gazdasági faktorok megmagyarázzák ezt a fajta függőséget. Ezeknek az országoknak nincs devizakereskedelme, tőkéje ahhoz, hogy fejlesztési projektekre befektessenek, sőt életképes termelési szektoruk sincs, mely képes lenne hasznot húzni helyi és globális viszonylatban a piaci lehetőségekből. Politikai szempontból ezeknek az államoknak nincs helyi szinten, az emberek (a termelők és fogyasztók) között erőteljes társadalmi megalapozottságuk, holott az ő támogatásuk lenne hasznos a globalizáció visszautasításában. Az állam, az érdekelt felek osztálya – azaz a komprádor kereskedők, a bürokraták, technokraták és elit tanácsadók – akiknek megélhetése a külföldi befektetőktől függ, mind hasznot húznak a globalizációból.

Ez mind eszközzé válik, melyen keresztül a globalizáció fellendül és fennmarad, ugyanakkor ezáltal a nemzetközi vállalatok és a fejlett, iparosodott országok tovább folytathatják a KFO-k kihasználását. A fenti elemzést támasztja alá az a tény is, hogy úgy tűnik, van egyfajta hallgatólagos beleegyezés és összekövés a GSZI-k, a nemzeti államok és a nemzeti elit között: a KFO-k embertömegeivel szemben ők szentesítik és igazolják a globalizáció létét. Fontos hozzátenni, e közvetett globális szabályozás alatt néhány állam minden megfontolás nélkül elfogadja a liberalizációt és nyitottságot, anélkül, hogy megkérdőjeleznék érvényességét ill. 'szentesítését'.

A GLOBALIZÁCIÓ HATÁSA A HARMADIK VILÁG ORSZÁGAIRA

Mielőtt megvitathatnánk a globalizáció hatását a Harmadik Világ országaira, helyénvaló definiálni a Harmadik Világ (third worldism) fogalmát. A Harmadik Világ, a Dél, úgy, mint az a fogalom, mely az afrikai, latin-amerikai és ázsiai országokra utal, igencsak bonyolult fogalom. A Dél országai nem egyneműek: a saját fejlődési szakaszuk alapján mind elszakadtak a többitől. Először is, vannak az úgynevezett feljövőben lévő országok, melyek az ipari szakaszba lépve képesek a világpiacon hatékonyan felvenni a versenyt. Ezeket további két altípusba lehet sorolni. Egyikbe tartoznak Kelet-Ázsia kapitalista országai: Dél-Korea, Tajvan, Szingapúr és Hong-Kong, melyeket Dél-Kelet-Ázsia követ, Kínát beleértve. Felgyorsított növekedést tapasztaltak, versenyben vannak az ipari termékek világpiacon és kevésbé sérülékenyek az eltorzulásokkal szemben, főként az inter- és intraregionális integráció felerősödése miatt. Ezeknek az országoknak a gazdasága dinamikus és élénk, kevesebb a társadalmi eltorzulás. A siker mögött hatékony állami beavatkozás áll. A másik altípushoz tartozik Latin-Amerika, India és Dél-Afrika ipari kapacitása, melynek növekvési mértéke, bár elmarad az előzőekhez képest, szintén elég jelentős volt.

Másrészt viszont ott vannak azok az országok, melyeket Amin (2000) peremre került országoknak nevez (Dél-Afrika nem tartozik ide). Ezek olyan országok, melyek még mindig a nemzetközi munkamegosztás csapdájában vergődnek. Amin (2000) mutatott rá, hogy ezek az országok továbbra is csak nyersanyag-exportőrök, nem értek el az ipari korszakba, törekenyek, sérülékenyek, nem versenyképesek. Probléma számukra az integráció, jellemzőek a gyenge államok. Központi kérdés számukra a társadalmi torzulás. Amin (2000) szerint emiatt a különbség miatt nem létezhet egy olyan egységes fogalom, mint a Harmadik Világ fogalma.

Különböző országokat és az országon belül különböző embereket érint a globalizáció, gazdasági helyzetük szakaszától és szintjétől függően. Az élénk gazdasággal rendelkező országok kevésbé sérülékenyek és jobban állják a globalizáció megrázkódtatásait, mint a szegények. Az ázsiai országok és az őket követő latin-amerikai országok kevésbé sebezhetőek, és gyorsabban tudnak

alkalmazkodni, ha torzulásokról van szó, mint Dél-Afrikát kivéve a többi afrikai ország. Itt is vannak, akik nyerne a globalizáción (a gazdagok), és vannak, akik veszítenek, (a szegények).

A GAZDAGOK ÉS SZEGÉNYEK KÖZÖTTI SZAKADÉK

Elegendő bizonyíték támasztja alá, hogy az 1980-as és 90-es évek közötti periódusban, a gazdag és szegény nemzetek illetve az országok lakosai közötti szakadék óriási mértékben nőtt (Amin 2000; Shao 2003). A globális gazdaság szerkezete oly módon rendeződött, hogy kialakultak a maghoz tartozó országok (Észak), kialakultak a peremországok (Dél), és léteznek félig peremen lévő országok, melyek vagy inkább Északhoz (növekvő gazdagsággal), vagy inkább Délhez (növekvő elszegényedéssel) hajlamosak integrálódni (Bradshq 2000). Az e szétosztásban gyökerező különbségtől függ minden egyes ország helyzete (Bradshq 2000).

A kilencvenes években a világ lakosságának 20%-a, vagyis a leggazdagabb emberek irányították a világ bevételének 88%-át, és annak ellenére, hogy a világ népességének 10%-a él a 48 kevésbé fejlett országban, az ő világkereskedelmi részesedésük kevesebb, mint 0,5% volt (Shao 2003; UN 2001). A világnépesség felső és alsó 20%-a közötti különbség az 1980-as évek 30:1 aránya 1994-re 87:1-re nőtt. Sőt, még a KFO-kban is vannak bizonyos csoportok, melyek hasznot húznak a globalizációból, míg a többség veszít (Amin 2003; Shao 2003). A gazdagok és szegények közötti szakadék az északi országokban is nő. Az Egyesült Államokban például a kilencvenes években a legszegényebb családok 20%-ának a bevétele 10%-kal csökkent, míg a gazdag családok 14%-ának a bevétele 15%-kal nőtt (Amin 2000).

NÖVEKVŐ MARGINALIZÁCIÓ DÉLEN

A globalizáció eredményeként Dél népességének többsége, és Észak egy kis része felesleges kolonc lett, marginalizálódott, a rendszerből kirekesztetté vált (Mbilinyi 1998). A negyvennyolc KFO, melyek közül harminchárom Afrikában van, azaz 600 millió ember harcol a nyomor ellen, míg gazdaságuk egyre jobban a peremre kerül a globalizáció során (UN 2001). Ez azt jelenti, hogy a világ össznépességének egyötöde nyomorban él (Davis 2000; Amin 2000; Shao 2003), 70%-uk nőnemű. A peremre kerülés folyamata nemcsak a gazdasági helyzet kapcsán fordul elő, hanem etnikai, nemi, faji, munkavállalói és társadalmi konfliktusokban is megtalálható.

GLOBALIZÁCIÓ ÉS KERESKEDELEM

A globalizáció szabad kereskedelmének fogalma pusztán illúzió, ha figyelembe vesszük azt, hogy a különböző országok különböző fejlettségi szinten állnak és különböző erőforrásokkal rendelkeznek, vagyis nem egyenlő feltételek mellett versenyeznek. Ha kritikusan megvizsgáljuk azt, hogyan működik a kereskedelmi kapcsolatok jelenlegi globális szerkezete, lehet amellett érvelni, hogy az a szegény országok ellen hat és ez így is marad. A gazdagok működtetik ezt, saját érdekeik szerint, nem pedig a szegénység csökkentése érdekében tett nemzetközi nyilatkozat szellemében. Nincs kölcsönösségi viszonyban az egyéni és országos belső termelési rendszerekkel. A külkereskedelmi csereáramok is a mezőgazdasági és bányászati nyersanyagok ellenében romlanak, holott Afrika ezektől függ (Hoogvelt 1997; Mbilinyi 1998; Kazaura 2003; Shao 2003).

Afrika részesedése a nemzetközi kereskedelemről 1960 és 1965 között 4,1%-ról 4,9%-ra nőtt, a hetvenes években 4,4%-ra hanyatlott, majd a kilencvenes években folyamatosan 2,3%-ra csökkent (Shao 2003). Ráadásul Afrika részesedése a közvetlen külföldi befektetésekben a fejlődő országok között szintén csökkent, a nemzeti gazdaságok irányítására létrehozott szerkezetátalakító programok erőfeszítései ellenére (Mbilinyi 1998). Szintén Afrikában, 1996-ban a hivatalos segély 4,8%-kal csökkent, míg a külső adósság Délen, a kilencvenes évek végére 25 év alatt huszonháromszorosára nőtt (Shao 2003). Ennek eredményeképp, a nemzeti bevétel növekvő hányadát a tengerentúlra exportálják a G7-es országokba és a nemzetközi pénzügyi intézetekbe adósság-visszafejtés fejében, így a nemzeti gazdaságokat megfosztják a befektetésekhez és fejlődéshez szükséges tőkéből.

ELIPARTALANODÁS, MUNKANÉLKÜLISÉG ÉS PRIVATIZÁCIÓ

A globalizáció rendszere, melynek lendületét és erejét a szabadpiac adja, gyengíti illetve megszünteti az ipari termelést (elipartalanodás) Délen, mivel (az ódsi technológiával előállított) déli termékek nem vehetik fel a versenyt az északi (modern technológiával előállított) termékekkel. Ugyanakkor, a déli ipar privatizációja létszámcsökkentésekhez vezet, részben mivel az új (főként a legfelsőbb) vezetés saját munkásaival érkezik, és részben azért, hogy az új technológiák átveszik az emberi munkaerő szerepét. Délen, a szakképzett munkások többsége reményekkel telve külföldre megy, ugyanakkor helyükre növekvő számban illegális bevándorlók kerülnek a növekvő szegénységtől hajtva (Kazaura 2003).

A privatizáció és az állami vállalatok eladása, főként Afrikában olyan környezetet eredményezett, melyet az átláthatóság és az őszinteség hiánya, a növekvő korrupció és az eredeti megegye-

zések és szerződések felrúgása jellemez. Vannak vállalatok, cégek, melyek olyan termékeket állítanak elő, melyeket nem rögzítettek eredeti megállapodásban, szerződésben, míg mások vállalkozásaikat biztosítékként használják kölcsönök fedezeteként. Mkapa elnök (a korábbi tanzániai elnök) jelezte (2003), hogy vannak olyan nagy északi ipari cégek, melyek korrupció eszközökkel érik el déli üzleteik futtathatóságát.

Sajnos a legtöbb afrikai országban a gazdasági reformok lecsökkentették a gazdaságuk befelé irányultságát és megnövelték a kifelé irányultságot, a globalizáció ellenzői szerint azért, mert így azt remélték, a világpiacon nagyobb versenyképességet szereznek. Afrikában nem az történt, mint Távol-Keleten, vagy Latin-Amerikában: a szegényes infrastruktúra, a szakképzetlen munkaerő és terméketlen erő, az erős autonóm állam hiánya, továbbá az állam és a magánszektor korlátozott analitikus és adminisztratív képességei miatt nem történt előrelépés (Cormody 1998; Mbilinyi 1998). Sőt romlott azáltal, hogy a kormány viszszavonta támogatását az oktatás és egészségügy területéről is, holott ezek döntő fontosságúak az adminisztratív és technikai szakképzettség fejlődése szempontjából.

AZ ELYNOMÁS FORMÁINAK VISSZAÉLÉSEI

Az Afrikában tetten érhető, részben a nemzetközi intézmények által kikényszerített gazdasági reformok már a kezdetek kezdetétől elégedetlenséget eredményeztek az afrikaiak között. Az élelmiszerek, a közlekedés drágulása ill. az adók emelkedése diáklázadásokhoz, munkássztrájkokhoz, nyilvános tüntetésekhez, munkalassításhoz és szerszámletételhez vezetett, a véletlenszerű privatizáció pedig megszorításokhoz. Ez szerte Afrikában előfordult, Kenyában, Ugandában, Tanzániában, Zambiában, Zimbabweban, Szudánban, Gánában, Nigériában, stb., más-más intenzitással. A sztrájkokat politikai és gazdasági elnyomás és erőszak követte: könnygáz, gumibot, börtön, iskolából és főiskolából való kirúgás és más történések formájában. Hettne (2002) még élesebben fogalmazott:

„Az állam, a globalizmus piac vezette formájához való igazodás folyamatában a külső gazdasági erők fegyelmelő szónivójává válik, ahelyett, hogy a társadalom védelmezőjévé válna, pontosan ezen erők szétválasztó következményei ellenében, ami a nemzetépítés egyik klasszikus feladata volt... az állam visszavonulása a történelmi funkcióitól az állam és az úgynevezett civil szféra közötti megváltozott kapcsolatot jelzi” (6. old).

A NORMÁK, ÉRTÉKEK ÉS A KULTURÁLIS INFRASTRUKTÚRA HANYATLÁSA

A nemzetközi hálózatok fejlődésével, főként az Internet terjedésével, az új, nagyrészt az úgynevezett domináns (északi) kultúra kezd lassan elfogadottá és nemzetközivé válni Délen, különösképp a fiatalok körében. Láttuk a drogok és filmek széles körben elterjedt formáit, melyek a fiatalokat bűncselekmények különböző formáinak teszi ki (Kazaura 2003).

A globalizációs folyamatban azt figyelték meg, hogy a neoliberais piac-ideológia behatolását az individualista nyugati (amerikai) kultúra erőszakos terjedése kíséri, mely sokaknak, főként a fejlődő országok fiataljai számára nagyon vonzóknak tűnik. A műholdas TV-ken és a helyi TV-adókon keresztül Hollywood virtuális világa eljut szinte a világ minden tájára és a Michael Jacksonok hangja az afrikai faluk magnóiból még a törzsi dobok hangját is túlharsogja. Sok országban így a liberális, személyes autonómia és szabadság üzenetét hirdető globalizált kultúra nagy belépőjét a hagyományos család és rokonsági ellenőrzés béklyóinak társaságában adta elő. Fiatalemberek ezrei néznek hirtelen szembe egy új környezettel – olyan 'kulturális' erővel, melyek idegenek a bennszülött értékek és vallás erényeitől. A muzulmán malajziai szociológus, Jamillah Arifin szerint Malajziában még a Nemzeti Rádió is lead némely műsorában olyan popdalokat, melyek ellentétes nézeteket képviselnek Malajzia hagyományos és társadalmi normáival szemben.

Meg kell említeni, hogy nemcsak a fejlődő országok társadalmi váltak sebezhetőkké, hanem az európai országok is mérhetetlen nehézségekkel néznek szembe saját kulturális identitásuk, közösségi értékeik, nyelvük megőrzése érdekében és azért, hogy az információ terjesztése feletti ellenőrzésüket megtarthassák. Az Egyesült Államokból származó olcsó 'szappanoperák' egyre inkább átveszik az európai filmek helyét a magán és állami televíziós társaságok programjában. Egy társadalom kultúrája az identitás és érték-orientálódás nagyon is központi kérdése. A globalizált média nemcsak más kultúrákba hatol be, hanem a helyi kulturálisan és/vagy vallásilag meghatározott 'nomos' lepusztulásában is közreműködik.

GLOBALIZÁCIÓ ÉS MILITARIZMUS

Fontos felismerni, hogy a globalizáció és a militarizmus között szoros összefüggés van. Staples (2000) szerint a globalizáció elősegíti azokat a feltételeket, melyek nyughatatlansághoz, egyenlőtlenséghez, konfliktushoz és végül háborúhoz vezetnek. Ugyanakkor a modern fegyverzet előállításához szükséges hadiipar védelmezésével és segítségével megsokszorozza a háborúindítás eszközeit. Vagyis azokat a fegyvereket, melyeket arra használnak, hogy megvédjék a nemzetközi és multinacionális vállalatok ill. részvényeseik befektetéseit.

Ez mutatkozik abból a tényből is, hogy több háború folyik jelenleg (a globalizáció legmagasabb eddigi fejlődési fokán), mint a Hidegháború idején. E háborúk többségét a Harmadik Világ országai vívják többnyire egymás ellen, de polgárháborúkká

válnak ott, ahol a halottak többsége civil. Bár néhányan vallási vagy etnikai okokat látnak e harcok hátterében, valójában ezek is gazdasági okokra vezethetők vissza.

A GLOBALIZÁCIÓ POZITÍV HATÁSAI

A globalizáció támogatói szerint az országok közötti kapcsolatok miatt a szegényeknek is megvan a lehetőségük arra, hogy elősegítsék a jólétet és gazdaságuk fejlődését, továbbá a nyomorban élő emberek száma is csökkent (Balla 2002; Sala – L. Martin 2002). Ezen túl és ezen felül, mint mondják, a globalizáció felkínálja az esélyt arra, hogy aktívan részt vehessenek a világgazdaságban, ahol a liberalizált világkereskedelem és a befektetések hasznai minden emberhez eljuthatnak, azaz a fejlődő világ többségében jelen lévő nyomorúság és szegénység a történelem egy sötét, ám lezárt fejezetévé válna, (OECD 1997), megszűnne a komor valóság része lenni. Boyd (1998) szerint a globalizáció e pozitív módon vezet bennünket a 21. századba.

Ez a gondolkodásmód a globalizáció szentesítése, romantizálása és misztifikálása: a globalizáció mindenkinek, még a szegényeknek is javára válik! Mint ahogy azt már az előbb bemutattuk, ez így nem teljesen igaz. Ezzel nem próbáljuk tagadni azt, hogy a globalizáció hozott néhány újítást, mely könnyebbé tette az életet mind Északon, mind Délen. A nemzeti és nemzetközi kommunikáció és információ-áramlás gyorsabbá és hatékonyabbá vált az interneten és a mobiltelefonokon keresztül. Az emberek intézhetik az üzleteiket, videokonferenciát folytathatnak és oktatási információt átadhatnak egymásnak anélkül, hogy fizikai kapcsolatot kellene létesíteniük: a tanítás, kutatás, technológiai és pénzügyi tranzakciók, még az irodai munka is sokkal hatékonyabbá vált. Ebben a periódusban, és főként a kilencvenes években, a déli országokban a demokratizáció felgyorsult és a zsarnoki és parancsuralmi államok egy bizonyos száma kénytelen volt a demokráciához igazodni (Chiroro 2000; Akakpari 2000).

Mégis a fenti elemzés értelmében megállapíthatjuk, hogy a globalizáció negatív behatásai túlsúlyban vannak a pozitív hatásaival szemben.

AMI GLOBALIZÁLVA LETT

A nyolcvanas, kilencvenes években, csak különleges dolgok lettek globalizálva, sok dologban nem történt 'együtt növekvés', sőt inkább széthúzás volt tapasztalható:

- a vagyon például nem lett globalizálva, ez tovább koncentráldott bizonyos országokban és bizonyos országok között. A kilencvenes években, az emberiség leggazdagabb és legszegényebb ötöde közötti arány szakadék 60:1 arányról

74:1-re nőtt. Három ember, Bill Gates, alapítótársa Paul Allen és a rendkívüli vállalkozó, Warren Buffet, akkora vagyonnal rendelkezik, mint a világ legszegényebb 48 országának, (beleértve hazámat, Tanzániát is) 600 millió embere együttvéve, míg azoknak száma, akik napi 1 US dollár alatt élnek, várakozás szerint a mai 1.2 milliárdról 2015-re 11.9 milliárdra fog nőni;

- a technológia sem lett globalizálva, sokkal inkább a gazdagok és kiváltságosok kezében összpontosul, ugyanúgy mint eddig. A technológiai szabadalmak kilencven százaléka a gazdag országok tulajdona és ezeket többek között a Világkereskedelmi Szervezet megállapodásai is keményen védik. A Nemzetközi Munkás Szervezet egy februári tanulmánya szerint, a világ népességének csak 5%-a használta már valaha is az internetet, és ennek 88%-a a fejlett, kapitalista országokban él. Tanzániának 35 millió lakossága van (2002-es népszámlálási adatok alapján), és ebből az internetzők aránya kevesebb, mint 0,02%;
- egész biztos, hogy a népvándorlás sem lett globalizálva, hiszen minden gazdag ország erődfalait egyre magasabbra nőnek, hogy kívül tartsák a tömegeket;
- azok a dolgok, amik „globalizálva” lettek, sokkal közelebről meghatározottak és messze károsabbak;
- a pénztőke „globalizálódott”, most már szabadon folyhat, szinte a világ minden országába (és országából) a nyereségi arány növekvése és csökkenése alapján, illetve ahogy a tulajdonosok jónak látják. A pénzügyi javak pénzügyi alaptőkéje 1980 és 2000 között hatszorosára növekedett, 12 trillió US dollárról 80 trillió US dollárra, a kötvények és részes nyereségek nemzetközi áramlása a legnagyobb gazdaságokba egyre növekszik és a piacok szinte naponta robbantak az 1977-es 18,3 milliárd US dollárról, 1,5 trillió US dollárra 2000-re;
- a nemzetközi testületek (TNC-k) hatalma, szorítása és irányítási szabadsága szintén „globalizálódott”. Míg a nemzetközi kereskedelem mennyisége 1982 és 1999 között

háromszorozódott, a TNC-k külföldi kapcsolatainak eladásai hatszorosára emelkedtek. A száz leggazdagabb és legerősebb intézményből negyvenkilenc egyesület és nem pedig kormány, és ezek irányítják a világkereskedelem 70%-át és a világ külföldi befektetéseinek 80%-át.

Ez (vagyis néhány dolog globalizálása, de a többi nem) nem véletlen, nem valamiféle történelmi elkerülhetetlenség vagy véletlen egybeesés következménye. Tervezés alapján jött létre, olyan férfiak (és néhány nő) megfontolt és kiszámolt terveinek eredménye, akik testületi tanácsstermekben, kormánytanácsi irodákban, diplomáciai csúcstalálkozókon, nemzetközi konferenciákon és előkelő klubokban találkoznak.

A szerkezet-átalakító politikák mindenhol ugyanazok, pontosan ugyanaz a forgatókönyv. Ezek a programok azt diktálják, hogy a nemzeteknek át kell adni az állami vagyont a testületeknek, szemet kell hunyiniuk a pénzügyi intézmények ügyködéséi felett, fel kell hagyniuk a határon túli tőkeáramlás ellenőrzésével, meg kell engedniük, hogy tőzsde-spekulánsok határozzák meg a valutaárfolyamot, gyengíteniük kell azokat a törvényeket, melyek a munkajogra vagy környezetvédelmi szabványokra vonatkoznak, le kell csökkenteniük a kormányok szociális programokra szánt kiadásait, csökkenteniük kell a testületekre és szupergazdagokra vonatkozó adókat, kényszeríteniük kell a munkásaikat arra, hogy saját maguk fizessék meg nyugdíjukat, oktatásukat és egészségügyi ellátásukat, meg kell lopniuk a szegényeket és adniuk kell a gazdagoknak. 1991 és 1999 között, 1035 változtatás volt világszerte a külföldi befektetésekről szóló törvényekben – ezeknek 94%-a megemelte a külföldi befektetők szabadságát és csökkentette a kormány szabályozást. 1998-ra, a Nemzetközi Pénzügyi Alap 182 tagnemzetéből 145 elfogadta a NPA 8. cikkelyét, mely a határokon túlmenő szabad tőkeáramlást határozza meg, 70 már az előző öt év folyamán beleegyezett ebbe. 1999 március elsejére, a WTO új Pénzügyi Szolgáltatásokról szóló Egyezség kezdődátumára, mely drasztikusan csökkentette a határokon túlmenő kereskedelmi áramlás megkötöttségeit, 102 tagnemzet (a 140-ből) csatlakozott.

Azokra a kormányokra, melyek nem szívesen olvasták ezt a forgatókönyvet, rákényszerítették ezeket a programokat. A nyolcvanas évek óta, kilencven fejlődő országot kényszerítettek arra, hogy „szerkezetátalakító programot” írjanak alá a Nemzetközi Pénzügyi Alappal, annak feltételeként, hogy újabb kölcsönt kapjanak hatalmas adósságaik egyenlítéséhez. Ezek a programok üzleti és nyugati érdekeket szem előtt tartó intézkedések hosszú listái: az NPA groteszk módon „Szegénység Csökkentő Stratégiai Papiroknak” nevezte el ezt Tanzánia esetében, melyet 2000 áprilisában írtak alá. Ez 157 különböző törvény- és szabályozás-változtatást tartalmazott.

A GLOBALIZÁCIÓ KIHÍVÁSAI ÉS EREDMÉNYEI

Az információ-közvetítő és -átviteli (Information communications and transportation) forradalom és piacliberalizáció egyesített erőinek példa nélkül álló hatása volt a globális termelésre, kereskedelemre és tőke mobilitásra:

- A globális bruttó hazai termék (GDP) kilencszeresére növekedett az elmúlt ötven évben.
- Több mint 1,5 trillió dollárt váltanak naponta a világ valutapiacain.
- A kereskedelem évente héttillió dollárral emelkedett, mely megmagyarázza a kilencvenes évek a 21%-os globális GDP-jét, összehasonlítva a hetvenes évek sokkal kisebb 17%-al.
- 1997-ben, a 400 milliárd dolláros közvetlen külföldi befektetés hétszer akkora volt valójában, mint a hetvenes években. A nemzetközi banki kölcsönök az 1975-ös 265 milliárd dollárról 1994-re 4,2 billió dollárra nőttek (UNDP 1999).

A globalizáció még nem érte el azt a gazdasági összetartást, melyet a gazdasági liberalizáció sok támogatója jósolt a kilencvenes évek elején. Valójában sok ország Latin-Amerikában, a szub-szaharai Afrikában, Kelet- és Közép-Európában kevés hasznot húz a globalizációból, sőt inkább a szegénység növekedését, tömeges munkanélküliséget, társadalmi töredezettséget és politikai instabilitást tapasztal. Az új század egyik nagy kihívása az, hogy a világ népességének nagy része kimarad a globalizáció hasznaiból.

A globalizáció kettős természete, a kirekesztő/magában foglaló dinamikája és az egyidejű hajtóereje az integráció illetve a fragmentáció felé, hozzájárult egy illékony és instabil globális rend kialakulásához. Az integráció és fragmentáció kettős folyamatán keresztül, a globalizáció új biztonsági kihívásokat hozott létre, melyek túlnőnek az amúgy is eleve gyenge állammal rendelkező, fejlődő országok képességein. Az állam szerepe oly mértékig elcsúszott, hogy már nem képes az alapvető közjavakat, jólétet, stabilitást biztosítani. Ennek eredménye a szociális összetartás és stabilitás korróziója, mely veszélybe sodorja az emberi biztonságot. Az UNDP Human Development Report szerint, az emberi biztonság: biztonság az éhezés, betegség elnyomás tartós fenyegetettség ellen, és védelem a mindennapi élet rendjének hirtelen és ártó megbomblásától, otthon, munkában vagy közösségben. Az emberi biztonság elvesztése lehet lassú, hallgatolagos folyamat vagy egy hirtelen krízis. Az emberi biztonság fenyegetései tehát többdimenziósak és magukban foglalják:

- a gazdasági veszélyeztetettséget,
- az élelellátás veszélyeztetettségét,
- a fizikai veszélyeztetettségét,
- a környezeti veszélyeztetettségét,
- a közösségi és kulturális veszélyeztetettségét,
- a politikai veszélyeztetettségét.

GLOBALIZÁCIÓ, BIZONYTALANSÁG ÉS ERŐSZAK

Az adósság, a gazdasági szuverenitás, az állam gyengülése, a kereskedelem egyenlőtlen feltételei, és a szegénység növekvő szintjei egyidejű megjelenésének eredménye az volt, hogy bizonyos területeken az állam törvényessége és a törvényrend teljes mértékben összeomlott. Számuk növekszik, főleg a szub-szaharai Afrikában és a volt Szovjetunió területén. Ezekben a régiókban a tekintély egyre inkább a volt hivatalos intézmények maradványai és a helyi hadurak, gengsztercsoportok- ill. a maffia vezérei között oszlik meg. E körülmények között, az életet és a tulajdont veszélyeztető tényezők jelentősen megnövekedtek, melyet a kézfegyverek közkezen forgása is súlyosbít.

A GLOBALIZÁCIÓ ÉS A SZEGÉNYSÉG CSAPDÁJA

Bár a globalizáció, a kereskedelmi liberalizáció, a szabályozásmentesítés és a privatizáció neoliberális vezérelvei által kétségtelenül hozzájárult a világtermelés növekvéséhez és a tőke mobilitáshoz, komoly bizonyíték utal arra, hogy a globalizáció növekvő gazdasági illékonyt eredményezett, sokmillió ember alapvető gazdasági biztonságát ásta alá és még mélyebb szakadékot hozott létre a győztesek és vesztesek között. A vesztesek között van kb. 1,3 milliárd ember 89 fejlődő országban, akik ma rosszabbul élnek, mint tizenöt évvel ezelőtt. Az UNDP (1997) szerint a fejlődő országok lakosságának több mint negyede még mindig szegénységben él az UNDP Emberi Szegénységi Mutatói alapján (Human Poverty Index, HPI).

A világnépesség kb. harmada, 1,3 milliárd ember él kevesebb, mint 1 \$ napi átlagbevétel alatt. A szub-szaharai Afrikában 220 millió ember, azaz a kontinens lakosságának fele él szegénységben és ez az arány növekszik. Kelet-Európában és a Független Államok Közöspiacán (Commonwealth of Independent States, CIS) a szegénység a lakosság egy kis hányadáról egyharmadára nőtt, vagyis 120 millió gyerek él mérsékelt vagy súlyosan alultápláltan világszerte és 110 millió gyermek nem részesül oktatásban. Míg a kereskedelem és a bruttó hazai termék hányadosa növekszik világszerte, a 44 Legkevesbé Fejlett Ország (LDC) népessége, vagyis együttesen több, mint egymilliárd ember számára ez a hányados valójában csökkenőben van a kilencvenes évek kezdete óta.

VISSZAFORDÍTHATÓ GLOBALIZÁCIÓ?

Ha a „globalizáció” inkább a pénzügyi áramlás, a testületi hatalom és gazdasági liberalizmus globalizációja, emberek megfontolt és kiszámított terve, akkor ezt (más) emberek megfontolt és kiszámított tervei alapján vissza is lehet fordítani.

A privatizált vagyont újra vissza lehet adni, a szabadságokat el lehet venni a testületektől és vissza lehet adni a közösségeknek, az adóterheket át lehet tenni a szegényekről a gazdagokra, a bérlőket ki lehet elégíteni, a kisajátítókat kisajátítani. Van még egy bizonyíték arra, hogy a globalizáció nem elkerülhetetlen. Maguk, akik felépítették sem hiszik így. Ha elkerülhetetlen, miért kellett a WTO legfőbb ügyvezető igazgatójának, Mike Moore-nak és az Egyesült Államok ill. Európa kereskedelmi képviselőinek kétségbeesetten cikázva a világban kormányokat unszolni azért, hogy a WTO katar kongresszusa ne végződjön ugyanolyan bukással, mint az előző Seattle-ben, 1999 novemberében?

Ha elkerülhetetlen, miért ásták el jó mélyre a Befektetésekről Szóló Többoldalú Megegyezés, avagy a Testületek Alkotmánylevelének megfogalmazói az iratot, amikor az 1998-ban megszelleztetve tetemes közfelháborodást keltett? És miért vannak arra kényszerülve, hogy kiterveljék újra-bevezetését, ma még csak kevéssé észrevett WTO-megegyezések záradékaként, titokban a színpad mögött?

Ha elkerülhetetlen, miért tanácskoznak a testületi globalizálók szögesdrótok és rendőrségi rohamosztagok sorfalai mögött? Továbbá miért nő a tiltakozók száma és magabiztossága szerte a világon?

Három nappal azelőtt, hogy ezek gyűltek össze Prágában, a cseh fővárosban, azért, hogy tiltakozásukat fejezzék ki a Világbank és az IMF éves találkozóin, a gazdasági liberalizmus zászlóvivője szerepében tetszelgő brit Economist magazin e véleményével élt szeptember 23-án: „A tiltakozóknak igaza van abban, hogy napjaink legnyomósabb morális, politikai és gazdasági kérdése a Harmadik Világ szegénysége. És igazuk van abban is, hogy a globalizáció dagálya, bár erőteljes, amennyire erőteljesek hajtómotorjai, visszafordítható. E tény, azaz hogy mindkét állítás igaz, az, ami a tiltakozókat – és főként a velük szimpatizáló közvéleményt – annyira szörnyen veszélyessé teszi”. És pontosan itt foszlik semmivé az „elkerülhetetlenség” érve!

KIUTAK A GLOBALIZÁCIÓ SZENTESÍTÉSÉBŐL ÉS ÁMÍTÁSÁBÓL

ADél országainak, főként Afrikának szembe kell nézni azzal a ténnyel, hogy a globalizáció realitás és velünk történik. A kérdés nem az, hogy hogyan éljünk vagy birkózzunk meg vele, hanem az, hogyan manőverezünk a globalizáció körül és benne, illetve hogyan fokozzuk a fejlődést. Van Arkadle (2002) szerint ebben az esetben nincs más alternatíva, minthogy a globalizált rendszerben kell dolgozni, és meglátni azt, hogyan lehet a Dél érdekében és hasznára fordítani ezt. A Délnek szembe kell néznie ezzel a kihívással.

Knor (2001) és Tumaini (2003) úgy értelmezik ezt a tényt, hogy meg kell szüntetni a globalizáció szentesítését ill. azt a misztifikációt, hogy elvben a globális gazdaság csak egy felhívás a

nemzeti gazdaságoknak arra, hogy egy új kontextusban funkcionáljanak a siker kivívása vagy az elbukás kilátásaival, és hogy a siker minden nemzet azon képességein múlik, hogyan tud ezzel a globális jelenséggel megbirkózni. Szerintük irracionális lenne bármely nemzetállam számára elfogadni egy olyan globális jelenséget, mely hátrányos saját nemzeti érdekeit tekintve. Ez az alap, ahol a részvényesek, egyének, a civil közösségi szervezetek, és államok ki kéne álljanak amellett, hogy a globális gazdaságot hasznosan vezessék (DFID 2000). Mivel a globalizáció már itt van velünk, és a piac az irányelv, nem az a feladat, hogy megszüntessük az utóbbit, hanem hogy ezt a források elosztásának új rendezőelvei alá vonjuk, és hogy a termelési módoknak célkitűzéseket adjunk, olyan értékeket tiszteletben tartva, mint jogosság, elegendő mennyiség mindenkinek, gazdasági integritás, és a szegénység megszüntetése (Goulet 1998). Ez azért szükséges, mert saját logikájára hagyatkozva a piac nem tudja biztosítani vagy akár megengedni ezen célok elérését.

Nincs egyöntetű megoldás arra, mit kéne tenni a Dél országainak azért, hogy maximalizálják a fejlődést a globalizáció rubrikájában, de szükségük lenne arra, hogy kifejllessenek és megalapozzanak egy olyan erős technológiai alapot, mely termékeiket versenyképessé tenné a világpiacon. Ehhez szükség lesz a Dél országai közötti együttműködésre, mely blokként megadja nekik azt az erőt, mellyel harcolhatnak és nyomást gyakorolhatnak Északra, és hogy egymással kapcsolatot létesítsenek kereskedelmi, oktatási, egészségügyi és más társadalmi-gazdasági és politikai tevékenységekben, melyek függetlenné és önfenntartóvá tudnák őket tenni.

KÖVETKEZTETÉSEK

A globalizáció nagy kihívást jelent a Dél országai számára, főképp Afrika számára. Ezeknek az országoknak meg kell harcolniuk saját érdekeikért, mivel egy domináns gazdaság által irányított fejlődésnek nem az a célja, hogy a társadalmi fejlődést erősítse, hanem az, hogy a gazdasági növekvést maximalizálja. A Dél országainak tehát szükségképp meg kell találniuk a minőségi emberi értéknövelés maximalizálásának módozatait. Arra van szükség, hogy maximalizálják és felerősítsék a társadalmi igazságszolgáltatást, a társadalmi termelékenységet és jogelvényt, de ezeket nem lehet elérni akkor, ha a piacversenyt a gazdasági aktivitás rendezőelvének tekintik, és nem úgy, mint egy társadalmi mechanizmust. A piaccgazdaság csak néhány ember számára hoz vagyont, a többség számára szegénységet szül, és ezt kéne elkerülni.

Fontos rájönni arra is, hogy ha a Dél országai nem cselekszenek azonnal, a globalizáció elszenvetői maradnak. Ahhoz, hogy képesek legyenek ezt visszautasítani és fejlődni tudjanak a globalizáció során, tisztán látniuk kell, milyen típusú fejlődésre van szükségük, mit tegyenek, hogy ezt elérjék, és kinek az érdekében tegyék mind ezt. Ehhez olyan stratégiákra van szükség, melyek emberközpontú

részvételi fejlődéshez vezetnek. A kérdés csupán az, hogy vajon van-e a Dél államainak és főként Afrikának elegendő politikai akarat ahhoz, hogy ezeket a politikai programpontokat képviselje és keresztülvigye? Mbilinyi (1998) ezt ismételtelen így fogalmazza meg:

„Az, hogy a fejlődést pénzközpontúan vagy emberközpontúan irányítják-e, politikai kérdés, melyet a pénztöke tulajdonosai és a termelők/fogyasztók között kialakuló erőegyensúly dönt el nemzeti és globális szinten is” (11. old).

Mindent egybevetve, a Dél országainak fejlődéséhez a globalizáció során szükség lesz a progresszív erők/részstvevők, államok, a polgári társadalom, néhány északi progresszív elem, stb. széles koalíciójának politikai akaratára, akik együtt képesek megalapozni olyan irányelveket, projekteket és programokat, melyek túllépnek a piacon és magukévá teszik az emberközpontú fejlődés gondolatát. E módszerekhez szükség lesz olyan kezdeményezésekre, melyek az egyes országok sajátosságait figyelembe veszik. Ha így teszünk, a globalizáció szentesítése és misztifikálása megszűnik, és a Dél országai ráfordulnak a fejlődéshez vezető útra a globalizációs folyamat során.

Fordította: Csizmadia Daniella

FELHASZNÁLT IRODALOM

- AKOKPARI, B.
2000 Meeting Challenges of Sustainable Democracy in Southern Africa in the 21st Century OSSREA.
- AMIN, S.
2000 "For a Progressive and Democratic New World Order" in H. Othman, (ed) *Reflections on Leadership in Africa. Forty Years After Independence*, UUB: University of Belgium.
- BALLA, S.
2002 *Imagine There's no Country: Poverty Inequality and Growth in the Era of Globalisation*, Washington DC: Institute of International Economics.
- BOT
2000 *Monthly Economic Review*
2002 *Economic Bulletin*, June 30; Volume XXXIII-No. 2.
- BOYD, S.
1998 *Global Links*. Latin America Press.
- CHIRORO, B.
2000 *Globalisation of Democracy: The Issue of Election in Africa*, OSSREA.
- CAMODY, P.
1998 "Constructing Alternatives to Structural Adjustment in Africa" ROAPE 95, In M. Mbilyi 1998 *Notes on Building, Social Movement in the Globalisation Era*, pp. 25-45.
- DAVIS, R.
2000 Perspectives on Globalisation and Regionalisation: A View from South Africa in H. Othman (ed), *Reflections on Leadership in Africa: Forty Years after Independence*. UUB: University Press Belgium.
- DFID
2000 *Making Globalisation Working for the Poor*.
- FRANCISCO, P.
2001 "Militarism Underpin Globalisation" Paper Presented as the Asian Workshop on "Women and Globalisation," November 22-24.
- GOULET, D.
2001 What is a just Economy in a Globalised World: *International of Social Economics* Vol. 29 Number 10-25.
- HENRIOT, S.J.P.J.
2002 Globalisation: Implications for Africa, Location: File # A: Peter J_Henriot, S.J., Globlisation and Implications for Africa htm.
- HOOGVELT, A.
1997 *Globalisation and the Post Colonial World*, London: MacWilian Press
- HETTNE, B.
2002 Discourse on Utplanism, Polanyi and the Search for World Order" paper to Paper to Panel *Karl Polanyis, Social Theory. Application International Studies Association*, New Orleans March 24-27.
- INTERNATIONAL LABOUR RESOURCE AND INFORMATION GROUP
1998 An Alternative View to Globalisation – ILRIG Globalisation Series No. 1 Cape Town.
- 2001 Does Globalisation Help the Poor? A Special Report – *International Forum to Globalisation* San Fransico, C.A.
- KHOR M.
2001 *Globalisation and the Crisis of Sustainable Development*, Third World Network Ghana.
- JESUIT OF EASTERN AFRICA
2001 Point of view Nairobi: JEA Jamhuri ya Muungano wa Tanzania – TAMISEMI (2002) Utekelezaji wa Mpango wa Afya katika Halmashauri na Tasarifa ya Utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo ya Elimu ya Msingi kwa mwaka, (2001/2002).
- LOXLEY, J., AND D. SEDDON
1994 "Stronglohold on Africa" *ROAPE* 62:485-493.
- MKAPA, B.W.
2001 Speech at the Opening Conference on the "State of Politics in Tanzania" University of Dar es Salaam.
1995 "Building Vision" Speech at University of Dar es Salaam.

- MBILINYI M.
2001 "Gender and Development Policy Issues in the Context of Globalisation. In Livingstone and B. Deryke (eds): *Reviewing Development in Sub-Saharan Africa*, London: Routledge Press.
- 1998 "Recent Social and Economic Trends in Tanzania – Consequences for Health and Marginalisation." Paper delivered to Tanzania Brainstorming Workshop on Marginalisation and Health in Dar es Salaam 3rd December.
- MOBEKK, E. AND S.I. SPYROS
2002 "Re-evaluating IMF Involvement in Low Income Countries: The Case of Haiti" *International Journal of Social Economic*, Vol. 20 NO. 7, 527-537.
- NEY, C.
2001 "After Seattle, Globalisation and Militarism," *NONVIOLENT*, The Magazine of the War Register Leagues January, February NVA.
- RAVALLIO, M.
2003 The Debate on Globalisation, Poverty and Inequality: Why Measurement Matters, *World Bank Policy Research Working Paper 3038*, May – Washington.
- RUGUMAMU, M.S.
2001 *Globalisation and Africa's Future: Towards Structural Stability, Integration and Sustainable Development*, Harare: The African Association of Political Science.
Globalisation and Africa's Future: Africa World Press.
1997 *Lethal Aid: Illusion of Socialism and Self Reliance in Tanzania* Trenton NJ: Africa World Press.
- SALIM A.S.
2002 NEPAD: Aspects And Examples of Conflict Resolution and Peace Building in East Africa – Paper Presented at A *Forum for Peace and Stability in Tanzania* Courtyard Hotel – Dar es Salaam.
- SENATH, E.R.
2002 Essay on Globalisation and Its Impact of the Social Sector in the African Countries: MA (DS) Paper, University of Dar es Salaam.
- SEN, A.
2002 "Globalisation, Inequality and Global Protests" *Development 44(2)* 11-16.
- SHAO, I.F.
2002 "Globalising Social Services: The Case of Tanzania" Paper Presented a Seminar Series in Gothenburg Sweden.
"Globalisation and Liberalisation: Food Security Issue." *In the Proceedings of Food Security and Nutrition Seminar – SUA Morogoro* Jan 25-Feb. 4.
2003 "Utandawazi na Nchi za Kusini" (Globalisation and the South). Paper Presented at a Seminar of the Members of National Executive Committee of CCM, Dodoma, on 29/1/03 – 2/2/03.
- STAPLE, S.
2003 "Ten ways Globalisation Promotes Militarism" <http://www.rense.com/general/141/prono.htm>.
- 2000 "The Relationship between Globalisation and Militarism" *Social Justice Magazine*, Vol. 27 No. 4.
- TUMAINI – MUNGU, P.
2003 "The Concept of Global" MA (DS) Major Paper. Institute of Development Studies University of Dar es Salaam.
- OECD
1997 *The World in 2020: Towards a New Global Age*, Paris: OECD.
- NIDO
1996 *Industrial Development Global Report*, Oxford: Oxford University Press.
- UNITED NATIONS
2001 Third United Nations Conference on Least Development Countries.
- VAN ARKADIE, B.
2002 "Globalisation and the East African Economies. An Introductory Overview," Paper Presented to a Workshop on 'Globalisation in East African Economies' Economic and Social Research Foundation Dar es Salaam.
- WANGWE, S.
2000 Globalisation and Marginalisation: African's Economic Challenges in the 21st Century. In H. Othman, *Reflections of Leadership in Africa: Fortny Years After Independence*. UUB: University Press.
- WANGWE, S. – RWEYEMAMU
2002 "East African Industrial Development in the Context of Globalisation," Paper presented at a Workshop on 'Globalisation in East African Economies' Economic and Social Research Foundation.
- WANGA G.G. – WITTS J.
2002 "Trends in Money Market. Interest Rates and Economic Development: Challenge and Prospects for Tanzania." Paper Presented at IFM 27th November.

